

Antoine Mes - meester in het scheppen van schoonheid en harmonie

Antoine Mes (Middelburg, 1927) werkte na de Handelsavondschoon enkele jaren als bouwkundig tekenaar op een architectenbureau. Zijn echte roeping, het kunstenaarschap kwam al dichterbij aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Tilburg waar hij de lerarenopleiding volgde. Zonder zijn studie te hebben afgerond werd hij assistent van een van zijn docenten, Jan Dijker. Een monumentaal kunstenaar die in Brabant actief was en veel werkte aan door de oorlog verwoeste kerken en nieuw te bouwen scholen. Daar is de wortel gelegd voor een belangrijke periode in het professionele bestaan van Antoine Mes, die tussen 1961 en 1985 als monumentaal kunstenaar zijn brood verdiende. Dat veelzijdige metier leerde hij op de Rijksacademie in Amsterdam, waar hij ook lessen schilderen volgde. Na zijn afstuderen heeft hij zich op beide terreinen verder ontwikkeld.

Hoewel de schaal van het aan architectuur gebonden werk verschilt van zijn schilderijen, speelt in beide gevallen het streven naar een harmonische ordening van het vlak een kenmerkende rol. In de monumentale opdrachten zoekt Antoine Mes ofwel het contrast met de architectuur ofwel een versterking en verlevendiging ervan. Een voorbeeld van de eerste aanpak is het reliëf in structuurpleister dat hij in 1971 maakt voor de hal van het Sint Antoniusziekenhuis te Oostburg. Hij plaatste op de wand naast de liftdeuren een gestileerde verbeelding van een knotwilg, een boomtype dat op de dijken in de omgeving veel is te zien. Lichtroodbruin, oker, crème en donkerbruin sluiten aan bij de natuur buiten en geven warmte aan de hal.

Voor de buitenzijde van het politiebureau in Goes ontwerpt hij, eveneens in de jaren '70, een mozaïek in rode baksteen met okergele cirkels gevat in bruine vierkanten. Die zijn met elkaar verboden door eveneens bruine horizontale banen. De geometrie sluit aan bij de strakke grijze vlakken van het gebouw, maar de kleur, de cirkelvorm en de levendige structuur van het gemetselde mozaïek verbinden het met de natuur.

Naast mozaïek, glas-in-lood en -beton, reliëfs in beton, metaal en hout maakt Antoine Mes ook wandschilderingen. Wie regelmatig de Westerschelde overvoert heeft zonder twijfel zijn paneelschildering voor M.S. 'Prinses Margriet' uit 1964 gezien. In heldere vlakken gaf hij licht gestileerd scènes uit de scheepvaart weer. Een uitgekende eenvoud zet ook de toon in de volledig abstracte monumentale opdrachten uit de jaren '80. Dat is te zien in het beeld voor het PZC-gebouw in Vlissingen, waar hij het drukproces symboliseert in de vorm van een staande letter 'A' ten opzichte van een in de sokkel uitgespaarde en van gras voorziene 'afdruk' ervan. In het trappenhuis van de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg doorbreekt hij de leegte met speels geplaatste driehoekige verticale elementen. Hun primaire kleuren geven de ruimte bovendien licht.

In zijn schilderkunst zoekt Antoine Mes ook de kern van wat hem treft. Hij schildert landschappen, stilleven, architectuur en ook reeksen koeien. In de jaren '60 is de vormgeving ervan organisch en domineren aardkleuren, later wordt het palet lichter en bouwt Mes zijn composities steeds meer architectonisch op. Hij heeft een voorkeur voor de terloopse schoonheid van een pot in een kastje, voor een fragment van een windscherm of een geruit schort dat aan een haakje hangt. Hij isoleert dergelijke zaken door hen te plaatsen in een niet verder aangeduide, lichte omgeving. De laatste decennia staat in zijn vrije werk het landschap centraal. In zorgvuldig gecomponeerde rechthoeken en kleurbanen verbeeldt hij schoonheid, licht en ruimte van het Zeeuwse landschap.

Antoine Mes is door en door Zeeuw, geboren in Middelburg, waar hij nog steeds woont. Alleen zijn studies hebben hem voor langere tijd zijn geboortegrond doen verlaten. Zijn werk is doortrokken van Zeeland en Zeeland doortrokken van zijn werk. Tal van scholen, ziekenhuizen en andere openbare gebouwen zijn door hem voorzien van reliëfs, wandschilderingen, glas- in-loodramen en andere

vormen van monumentale kunst. En wie zijn landschapsschilderijen heeft gezien, kan de ruime polders van Zeeland niet meer ervaren zonder die te associëren met zijn composities.

Toch is het werk van Antoine Mes doortrokken van een heel ander land en een heel andere cultuur. Die van Italië, waar hij tijdens een reis in 1957 relatief expressieve landschappen tekende en schilderde. De renaissance die in de kunst en architectuur van dat land overal zijn sporen heeft nagelaten zie je in dat werk nog niet terug.

Ooit bij hem thuis zag ik composities die ik op de tentoonstellingen nooit tegenkwam. Maar misschien waren ze van voor mijn tijd. Het was in de jaren '90. Er hingen schilderijen van gevels, vlak, strak afgesneden, geen perspectief. Met geometrische decoraties, harmonisch in de compositie opgenomen. Deuren en ramen voorzien van in lichte tinten geschilderde luiken, opgebouwd uit tientallen latjes die Mes schijnbaar zonder moeite op het schilderslinnen weergaf. Geen schaduwen. Misschien een heel klein beetje, om even het stucwerk los te laten komen van de rest van de muur of de luiken wat reliëf te geven. Die composities ademden de sfeer van Italië. Sterker nog door hun eenvoud verbeeldde ze de essentie van de Italiaanse renaissance.

De renaissance was een cultuurperiode waarin mensen beseften dat zij het zelf waren die de wereld vormgaven. En als ze dat dan toch deden, konden ze dat maar het beste doen op een manier die mooi was. De vroege renaissance werd gekenmerkt door een streven naar sobere harmonie. Met als inspiratiebron de ideale verhoudingen die door de Grieken en de Romeinen in de meetkunde waren vastgelegd. Bijzonder dat juist die theorievakken in zijn opleiding aan de Tilburgse Academie Antoine Mes parten speelden. Want zijn eigen werk is vervuld van een natuurlijk gevoel voor verhoudingen. En het ademt vaak de sfeer van de vroege renaissance, met zijn heldere, lineaire vormen en serene kleuren.

Het kan zijn dat zijn studie aan de Rijksacademie een rol gespeeld heeft bij zijn manier van kijken en vormgeven. Zijn belangrijkste docent op de Rijksacademie was Walter Clénin. Die had in Zwitserland naam gemaakt met wandschilderingen en was zeer geïnspireerd door renaissance kunstenaars als Piero della Francesca en Giotto. Hun indrukwekkende fresco's met een volmaakte balans tussen lijn, vorm en kleur zijn onovertroffen uitingen van het verlangen naar harmonie en schoonheid. De renaissance is een periode waarin mensen zelfbewust een eigen wereld creëren. Ze geloofden in de maakbaarheid van de wereld. Dat geloof en dat zelfvertrouwen is denk ik de verbinding tussen die zuidelijke cultuur en zijn geboortestreek. Kenmerkend voor Zeeland is immers het door mensen gemaakte land, de door mensen geordende ruimte, het op de natuur veroverde bestaan. Waarin willekeur en toeval zijn verdrongen door functionaliteit en beheersing. Waarin eeuwenlang het geloof in God zijn pendant vond in onverzettelijk inpolderen en bedijken. Dat heeft geleid tot een strak gestructureerd landschap, dat zich echter nooit saai manifesteert. Omdat de tinten van het gras, de kleur van de klei en het licht van de lucht altijd zinderen van nuances.

Een andere verbinding tussen de Italiaanse renaissance en Zeeland is de helderheid van vorm. Die zijn Zeeuwse pendant heeft in de helderheid van het licht. De renaissancekunstenaars hebben nooit gestreefd naar de perfecte imitatie van de werkelijkheid zoals hun tijdgenoten in Vlaanderen dat deden. Die leefden zich uit in stofuitdrukking en detaillering om alles maar zo tastbaar mogelijk te maken. De renaissance zoekt een zekere mate van abstractie, ingegeven door idealisering, waardoor de essentie van de schoonheid van de schepping subtiel en sterk voor het voetlicht wordt gebracht. Dat is ook wat je steeds opnieuw in het werk van Antoine Mes ontmoet. Dat je bij zijn werk nooit direct aan de renaissance denkt, behalve dan als je net als ik ooit schilderijen zag die direct op Italiaanse gevels waren geïnspireerd, betekent dat Mes zich een volstrekt eigen plaats heeft verworven in de schilderkunst en in de monumentale kunst. Je herkent alles wat hij heeft gemaakt als iets van hém.

Sinds Antoine Mes in 1961 terugkwam naar Zeeland, heeft hij tientallen monumentale opdrachten uitgevoerd. Waarvan een deel ook buiten de provincie. Het was de periode waarin de bevolking groeide. Waarin net als in Brabant behoefte was aan nieuwbouw en door de oorlog erwoeste gebouwen vervangen moesten worden. En waar in Zeeland de veerdiensten om nieuwe schepen vroegen. De overheid stimuleerde kunsttoepassingen door de 1% regeling. Er was in principe werk genoeg, mits je een plaats kon verwerven in het circuit van de opdrachten. Antoine Mes lukte dat. Vasthoudend netwerken in de wereld van architecten leidde tot bekendheid en waardering. Hij maakte al snel na zijn terugkomst glas-in-loodramen voor het klooster van de Franciscanessen in Goes. Een gestileerde Franciscus, één met de planten, de bloemen en de vogels, richt zich tot de zon. In een taal op het snijvlak van figuratie en abstractie weet Mes het 'Zonnelied' in essentie te raken. Hij heeft er niet eens veel kleur voor nodig. Groenblauwe en grijze tinten, samen met bijna doorzichtig wit glas geven de voorstelling een sobere intensiteit. Een paar jaar later voorzag hij het gemeentehuis in Breskens van een glas-in-loodraam met de wederopstanding van het gebombardeerde dorp. Het schijnbaar gemak waarmee hij een complexe compositie leesbaar maakt en tegelijkertijd visuele kracht geeft is onderscheidend.

Mes paart een sterk gevoel voor vorm aan een even sterk gevoel voor kleur. De volledig abstracte glas-in-betonramen voor het gemeentehuis in Zundert getuigen daarvan. En ook het raam met over elkaar heen aangebrachte lagen glas in het Middelburgse Jacob Roggeveenhuus. Die abstractie maakt zijn werk tijdloos. Natuurlijk zie je in het kleurgebruik van mozaïeken in baksteen en structuurpleisterwerk veel bruinen en okers terug, evenals zwarte en witte tinten en herken je iets van die jaren '70. Maar nooit wordt het kneuterig. Het werk van Mes heeft altijd adem.

Ook de figuratieve bakstenen sculpturen die hij maakt, blijven niet hangen in beschrijving op zich. In het grove materiaal weet hij plooiën en details van een jas, tas of koffer raak te karakteriseren. Maar altijd bezielt hij zijn vormen met iets wat groter is. De schoonheid van een golfbeweging, de kracht van een lijn, de spanning van licht en donker. De bakstenen reliëfs en sculpturen spelen met de spanning tussen illusie en werkelijkheid. Ze zijn net genoeg steen om zichzelf te zijn en net genoeg voorstelling om een illusie op te roepen. Niet alleen Zeeland verrast hij met zijn ruimtelijk werk, maar ook op station Gaasperplas in Amsterdam laat hij zijn sporen na.

Vanaf midden jaren '80 concentreert Antoine Mes zich volledig op zijn vrije werk. Zijn schilderijen uit de periode daarvoor ontstaan vooral op momenten dat hij niet bezig is met monumentale opdrachten. In die jaren '70 start hij met zijn Zeeuwse boerderijen. Strak uitgevoerde composities waarin de kern van de gepotdekselde muren, de witte omtrekken van ramen en deuren en het rieten dak worden opgenomen in de lichte grijzen van de lucht en in het groen van het gras. Perspectief ontbreekt, Mes zoekt de spanning in de formele ordening van kleurvlakken.

In zijn composities met strandschermen en strandhuisjes uit begin jaren '80 voegt hij het element licht toe. De schaduwen van een strandscherm op de planken van het strandhokje creëren een illusie. Maar door opbouw van de compositie, waarin verticale en horizontale elementen elkaar in evenwicht houden, zijn de schilderijen tevens een strakke ordening van kleurvlakken. Ook hier zien we een perfecte balans tussen een formele compositie en het creëren van een illusie.

In de schilderijen van koeienruggen is de rechtlijnigheid vervangen door het organische van de vlekken op de huid van de dieren. Ook de schilderwijze is meer tastend dan voorheen. Maar Mes houdt vast aan de balans tussen weergave en abstractie.

De landschappen die Mes vanaf jaren '90 schildert tonen zijn neiging tot abstraheren nog sterker. In het begin doorbraken boomgroepen of boerderijen de rechtlijnigheid van de horizontale en verticale vlakken. Later schildert hij composities die volledig geometrisch zijn opgebouwd. Parallel daaraan ontwikkelt de penseelvoering zich van losjes borstelend, laag over laag subtiele nuances aanbrenghend, naar een strakkere werkwijze. In de landschappen is het spel met illusie en

werkelijkheid vervangen door een formele ordening. Die is echter altijd gebaseerd op de waarneming.

Het verhaal speelt zich af binnen de kaders van de compositie. Daarbuiten is niets. De essentie van het bestaan lijkt zich af te spelen binnen de kaders van de kunst. Daarin kun je de wereld creëren zoals je hem graag ziet. In dat opzicht heeft het werk van Antoine Mes net zo'n utopisch karakter als dat van Mondriaan. Ook visueel lijkt het er wat op. Toch is het wezenlijk anders. Mondriaan vertelt zijn verhaal zonder daar de zichtbare werkelijkheid nog in te willen oproepen. Zijn werk heeft betrekking op een spirituele werkelijkheid. Het werk van Antoine Mes toont de materiële wereld zoals hij zich die voorstelt in een ideale vorm. Ook dat toont zijn verwantschap met zijn renaissancevoorgangers.

Met zijn werk geeft Mes ons een glimp van de best denkbare wereld met de wereld die we kennen als basis. Het zoeken naar schoonheid in zijn kunst kan inspireren om die lijn door te trekken naar de schoonheid in het leven zelf. Wat mij betreft is Antoine Mes één van de kunstenaars die erin slagen werk te maken waarin je ervaart wat aardse schoonheid kan zijn.

Nico Out, september 2017